

Володимир Виткалов,
завідувач кафедри культурології
Рівненського державного
гуманітарного університету,
кандидат педагогічних наук, професор

Сергій Виткалов,
аспірант КНУКіМ

Історична Волинь і проблеми духовного відродження України

Складне у соціально-економічному та політичному контекстах сьогодення водночас демонструє чимало новацій у культурно-мистецькій сфері, адже саме ця сфера розвивається дещо специфічно і, як правило, не відчуває на собі повною мірою всіх економіко-політичних негараздів, принаймні, вони не є визначальними стосовно стану та тенденцій її культурного розвитку. У цьому зв'язку звернемо увагу на регіональну культурно-мистецьку проблематику, яка все більше актуалізується сьогодні, що цілком природно, адже регіони несуть у собі все культурне розмаїття, і їхня організаційно-фінансова підтримка забезпечить, врешті-решт, нашій державі економічний і духовний розквіт. До таких регіонів можна віднести й Волинь.

Процеси національно-культурного відродження стимулювали в краї чимало різних починань, серед яких — створення декілька років тому за ініціативою Рівненської обласної наукової бібліотеки консорціуму "Історична Волинь", мета якого — формування в мережі Інтернет електронної бібліотеки повних текстів рідкісних і цінних документів із використанням ресурсів обласних наукових бібліотек, краєзнавчих музеїв, архівів Рівненської, Житомирської, Волинської, Тернопільської, Хмельницької та Брестської (Республіка Білорусь) областей, а також Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної історичної бібліотеки України (м. Київ), Воєводської публічної бібліотеки м. Ольштина (Польща), Державного архіву Рівненської області, Рівненського обласного краєзнавчого музею, Інституту досліджень Волині у Рівному, Інституту дослідження української діаспори при Національному університеті "Острозька академія", Міжнародного громадського об'єднання "Волинське братство", Волинського центру історичних та геофізичних досліджень "Рівне-Суренж".

Базою даних консорціуму є: "Книгодрукування" (дослідження книги та книжкової справи на Волині); "Етнографія і фольклор" (особливості побуту, звичаїв, культури волинської місцевості); "Видатні діячі Волинського краю" (персоналії місцевих діячів і уродженців Волині); "Культурне, мистецьке, літературне життя"; "Освіта" (історія становлення та розвитку); "Релігія" (відносини в духовній сфері); "Суспільно-політичне життя" (дослідження сфери історико-політичного розвитку, відносин та становища жителів у суспільстві); "Історія, історичні науки"; "Народне господарство краю" (виробничі відносини суспільного укладу, галузі виробництва), а також каталог авторефератів дисертацій і бібліографічний покажчик.

Проведення 14—15 вересня 2010 року, спільно з представниками кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету, Всеукраїнської науково-практичної конференції "Історична Волинь і проблеми духовно-

го відродження України" стало своєрідним підсумком цієї діяльності, уточненням позицій сторін-учасниць у розробленні регіональної культурно-мистецької проблематики, спробою залучення інших учасників до її опрацювання. А вихід наукового збірника (Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва "Афіна", кафедри культурології Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. — Вип. 9. — Рівне, 2010. — 181 с.), у якому репрезентовано матеріали, представлені членами консорціуму та науковцями, які намагаються досліджувати оприлюднені документи, значно розширюють наше уявлення про культурний потенціал наукових бібліотек, музеїв, історико-культурних заповідників, архівів Волині і вводять до наукового обігу чимало унікальної інформації культурно-мистецького спрямування.

Звернемо увагу на окремі наукові розвідки збірника, що репрезентують значною мірою повідомлення учасників.

П'ять секцій (47 учасників, заявлених у програмі) цього заходу дали змогу охопити достатньо розмаїту палітру проведеної діяльності. Так, у першій секції "Бібліотеки, архіви та музеї як центри концентрації інтелекту на Волинських теренах", найглибшими та інформаційно насиченими, на нашу думку, стали наукові розвідки учасників консорціуму: І. Ціборовської-Римарович (старшого наукового співробітника Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, кандидата історичних наук) "*Бібліотеки римокатолицьких монастирів Волині XVI—XVIII ст.: історична доля, роль у монастирській діяльності, сучасний стан фондів (за фондами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського)*"; М. Близняка (співробітника Національного університету "Острозька академія") "*Метрична книга острозького Новоміського Свято-Воскресенського храму як джерело з історії Острога XVIII століття*"; Н. Бондар (наукового співробітника відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ "*Кириличні стародруки XVI—XVII століть із фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, що походять зі збірок Рівного та Рівненщини*"; Н. Заболотної (старшого наукового співробітника відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ, кандидата філологічних наук) "*Побутування почаївських кирилических стародруків на Волині XVIII — початку XIX ст. за пограничними записами (на матеріалах фондів відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського)*"; С. Позіховської (директора Музею книги та друкарства Державного історико-культурного заповідника м. Острога) "*До питання формування збірки краєзнавчої літератури XIX століття у фондах Державного історико-культурного заповідника м. Острога*"; О. Сажок (ученого секретаря бібліотеки Волинського національного університету імені Лесі Українки) "*Бібліотека Кричильського Свято-Покровського церков-*

ного братства Рівненського повіту Волинської губернії початку ХХ століття як культурний центр"; С. Костюка (директора обласного краєзнавчого музею, голови обласної організації Національної спілки краєзнавців, м. Тернопіль, члена НТШ) "Стародруки Свято-Успенської Почаївської лаври у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї"; С. Виткалова (аспіранта Київського національного університету культури і мистецтв) "Художня ініціатива у волинському краї: спроба реконструкції за матеріалами Обласного державного архіву"; В. Ярошук (директора Рівненської обласної наукової універсальної бібліотеки, кандидата педагогічних наук) "До історії становлення обласних універсальних бібліотек (до 90-х років ХХ століття)"; О. Промської (провідного методиста Рівненської обласної наукової бібліотеки, аспірантки РДГУ) "Розвиток краєзнавчої метабібліографії в Україні" та інших.

Частина з оприлюдненого, як свідчать повідомлення, вже є предметом зацікавленості окремих науковців, принаймні, співробітників кафедри бібліотекознавства і бібліографії РДГУ в цьому процесі беруть активну участь.

У другій секції (та, відповідно, розділі II наукового збірника) "Волинь у наукових дослідженнях: історичний контекст" звернемо увагу також на розвідки членів консорціуму, які намагаються ввести до наукового обігу інформацію із фондів місцевих музеїв, архівів та бібліотек. До таких, у першу чергу, варто віднести праці: В. Вихованця (завідувача відділу історії Миського краєзнавчого музею м. Нетішини Хмельницької області) "Военно-статистическое обозрение Волинской губернии" — важливе історичне джерело"; П. Кононця (вчителя історії Олександрійської ЗОШ-інтернату, м. Костопіль Рівненської області) "Римська монета на території Волині та Волинського Полісся"; С. Синюка (аспіранта кафедри бібліотекознавства та бібліографії РДГУ) "Літописний список книг волинського князя Володимира Васильовича (друга половина XIII століття)"; Т. Якубової (наукового співробітника НБУВ, кандидата історичних наук) "Представники української козацької старшини у російсько-турецькій війні 1735—1739 років: за матеріалами фондів НБУВ"; А. Понагайби (завідувача сектору "Історична Волинь" Волинської ДОУНБ імені Олени Пчілки, м. Луцьк) "Археологічні пам'ятки Волинського регіону у ББД "Історична Волинь" Волинської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки"; О. Михайлової (завідувача сектору науково-дослідної роботи відділу історичного краєзнавства Національної історичної бібліотеки України, м. Київ) "Нові видання з історії Волині у фондах НІБУ та їх відображення на веб-сайті "Історична Волинь"; І. Міляевич (кандидата педагогічних наук, доцента кафедри бібліотекознавства та бібліографії РДГУ) "Громадсько-політична преса Волині кінця XIX — початку ХХ століття у боротьбі за утвердження демократичних цінностей"; а також матеріали О. Тимошук (старшого викладача кафедри філософії та конституційного права ПВНЗ "МЕГУ ім. акад. С. Дем'янука", здобувачки Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) "До проблеми формування протестантських ідей на теренах православної Волині"; С. Гуч (аспірантки кафедри бібліотекознавства та бібліографії РДГУ) "Бібліографічне забезпечення наукових досліджень Волині: еволюція проблеми" та інших.

Представники третьої секції "Культурні діячі Волинського краю в історичній ретроспективі" акцентували увагу на постатях, чия організаційно-творча діяльність спричинила виникнення на цих теренах яскравих архітектурних, докумен-

тальних та інших пам'яток. У цьому зв'язку відзначимо розвідки В. Брегі (молодшого наукового співробітника Національного заповідника "Замки Тернопілля", м. Збараж) "Міхал Сервацій Вишневецький — засновник родової книгозбірні Вишневецького палацу на Волині"; А. Климчука (краєзнавця, голови молодіжної організації "Рівненський молодіжний конгломерат", м. Рівне) "Тадеуш Єжи Стецький — дослідник Волині"; Л. Реви (наукової співробітниці НБУВ, кандидата філологічних наук) "Олена Пчілка в критиці 30-х років ХХ століття: за архівними фондами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України: М. Фуртак-Деркач".

Доповнюють ці матеріали й дослідження Л. Костюк (доцента кафедри культурології РДГУ, кандидата історичних наук) "Г. П. Косміади в культурній спадщині Волині"; Т. Яковишиної (старшого викладача РДГУ) "Законодавче регламентування взаємодії у волинських жіночих середніх навчальних закладах другої половини XIX — початку ХХ століття"; І. Швеця (протоієрея, кандидата богословських наук, ректора Волинської Духовної семінарії, м. Луцьк) "Пастирська та регентсько-дяківські курси на Волині та Україні періоду Другої Світової війни"; С. Гупала (літератора з м. Ківерці Волинської області) "Призабуті сторінки вітчизняної історії літератури: Ксаверій Прушинський"; Т. Гришук (директора музею М. Островського, м. Шепетівка) "Микола Островський. Загублений в історії" та інших.

Особно у збірнику матеріалів відзначимо декілька публіцистичних розвідок, розміщених у різних його розділах, відомого краєзнавця з м. Луцька В. Рожка, у яких аналізуються оригінальні зразки народної сакральної архітектури краю та незаслужено забуті постаті (Б. Тен).

"Замкове та садово-паркове мистецтво Волинських теренів у культурній практиці України" — таку назву мала четверта секція (і розділ збірника), де також опубліковано низку маловідомої інформації стосовно розвитку садово-паркового мистецтва під впливом доби Просвітництва на Волині, що враховувало французьку та варшавську мистецькі традиції, проаналізовано творчі доробки майстрів цієї справи, розглянуто специфіку розміщення цього виду художньої діяльності на Волині з огляду на фортифікаційний характер переважної більшості місцевих споруд.

У цьому зв'язку наголосимо на розвідках Л. Шияна (наукового співробітника Національного заповідника "Замки Тернопілля", м. Збараж) "Вишневецький палацово-парковий комплекс — тип магнатської резиденції Волині XVIII століття"; М. Кибалюка (екскурсовода Вишневецького наукового відділу цього ж заповідника) "Вишневецький парк як приклад садово-паркового мистецтва Волині" та О. Гавриленко (співробітниці Державного історико-культурного заповідника, м. Дубно) "Парки Фіонізія Міклера на Рівненщині".

Іхні матеріали значно розширюють наше уявлення про цей вид художньої культури і дають змогу співставити вітчизняні та європейські здобутки, відкрити невідомі сторінки становлення садово-паркового мистецтва і, таким чином, вписати ще одну сторінку в історію національної культури.

І, нарешті, в останній секції "Фольклорно-етнографічні традиції Волині: історичний контекст" було зібрано повідомлення щодо розвитку фольклорно-етнографічного вектора національної культури. Йдеться, насамперед, про культурні взаємовпливи німецьких колоністів, які тривалий час проживали на Волині й значною мірою обумовили подальший характер виробництва, культурно-дозвілєвий чинник, ментальні риси місцевих мешканців; специфічні особливості їхньої реалізації в інших видах побутової практики населення Волині.

Показовими у цьому зв'язку є наукові розвідки О. Лукашука (зберігача фондів обласного літературно-меморіального музею М. Островського, м. Шепетівка) *"Німецька колонізація Волині"*; В. Немця (аспіранта Інституту народознавства НАН України, м. Львів) *"Аналогії та відмінності коровайного обряду на Волині і Поліссі (середина XIX — початок XX століття)"*; Г. Борейко (старшого викладача кафедри театральної режисури РДГУ) *"Тенденції в культурно-мистецькому процесі 50—60-х років XX століття на Рівненщині"*; Т. Черніговець (кандидата педагогічних наук, доцента кафедри культурології РДГУ) й О. Черніговець (магістра музичної педагогіки, м. Рівне) *"Регіональні особливості купальських культів Волині і Західного Полісся"* та Т. Пархоменко (старшого наукового співробітника відділу етнографії обласного краєзнавчого музею, м. Рівне) *"Особ-*

ливості виготовлення сітчастих поясів. Пояс у народних віруваннях і звичаях".

У науковому збірнику вміщено ще чимало нової інформації, що розширює наше уявлення про культурно-мистецький поступ Волинських теренів упродовж їхньої складної та яскравої історії, демонструє достатньо потужний потенціал установ культури краю та провідних бібліотек держави у питанні збереженої регіональної національно-культурної спадщини й шляхах її подальшого розроблення.

Тож діяльність консорціуму "Історична Волинь" стала значною допомогою всім тим, хто цікавиться історичною спадщиною Великої Волині в усьому її розмаїтті.

Матеріал надійшов у редакцію 21 вересня 2010 року